

Е.А.Стукас, Г. К. Бріль

СТАНОВЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ КІНОМИСТЕЦТВА

Стиль педагогічної взаємодії складається зі стилю управління, саморегуляції, спілкування і когнітивного стилю вчителя. При цьому, під стилем педагогічної взаємодії, згідно В. А. Кан-Калику, розуміються індивідуально-типологічні особливості соціально-психологічної взаємодії педагога й учнів. Стили педагогічної взаємодії, насамперед, поділяються на три загальних: авторитарний, демократичний і ліберальний, що наповнюються водночас власне "педагогічним" змістом. Наведемо їхній опис, запропонований А. К. Марковою [4, с. 30-34]. Авторитарний стиль – учень розглядається як об'єкт педагогічного впливу, а не рівноправний партнер. Демократичний стиль – учень рівноправний партнер у спілкуванні, колега в спільному пошуку знань. Ліберальний стиль – учитель йде від прийняття рішень, передаючи ініціативу учням, колегам [5].

Аналіз досліджень формування стилю педагогічної взаємодії у майбутніх вчителів показав, що здебільшого найпростіше формується педагогічний стиль у студентів той, який властивий природному типу інформаційного метаболізму [4, с. 30-34]. Тому один зі стилів переважає у майбутнього вчителя, водночас практика вимагає від учителя володіння всіма трьома стилями. Саме це виступає умовою як ефективної взаємодії, так і фактором навчання й виховання учнів.

Мета дослідження: визначити роль кіномистецтва у процесі становлення індивідуального стилю педагогічної взаємодії майбутнього вчителя початкових класів.

Гіпотеза дослідження будується на припущеннях:

- про значний соціально-педагогічний потенціал кіномистецтва як фактора корекції індивідуального стилю взаємодії, механізмами реалізації

якого в процесі сприйняття й осмислення фільму є ідентифікація глядача з героями й позицією автора твору, емпатичне проникнення у внутрішній світ і співчуття персонажам, глибоке емоційне переживання сюжетних колізій, що збагачує глядача досвідом життя вчителів, як початківців, так і більш досвідчених, як позитивних, так і менш успішних у своїй учительській праці;

- про те, що зміст формування індивідуального стилю педагогічної взаємодії як інтегрованої особистісної якості повинно відображати її структурні компоненти (ціннісно-мотиваційний, емоційний, поведінковий), забезпечуючи в такий спосіб їхній розвиток, і, що найбільш адекватною формою організації цієї роботи на основі кіномистецтва в студентській аудиторії є дискусійний кіноклуб;

- про педагогічні умови, що сприяють ефективності реалізації можливостей кіномистецтва як засобу формування індивідуального інтегративного стилю майбутнього вчителя, до них ми відносимо:

- а) складання кінопрограми на основі добору фільмів з проблематики;
- б) педагогічне сприяння розуміння учнями проблематики й змісту фільму на передкомунікативній і посткомунікативній фазах перегляду;
- г) реалізація принципів "подійності" і "діалогової взаємодії" в роботі з фільмом у студентській аудиторії;
- д) сполучення схованої педагогічної й виразної особистісної позицій у процесі взаємодії зі студентами із приводу фільму.

Методологічна функція в дослідженні здійснювалася через системний підхід, що припускає аналіз об'єктів і явищ дійсності як цілісних, інтегративних утворень, що характеризуються взаємозв'язком і співвідпорядкованістю їхніх складових; особистісно-діяльнісний підхід, що ґрунтується на ідеї про те, що всі психічні процеси, властивості й стани належать конкретній людині, що все, що вона робить, залежить від індивідуального й суспільного буття, а також на положення про єдність свідомості й діяльності, виховання й розвитку особистості; соціально-педагогічний підхід, що ґрунтується на закономірностях життєдіяльності людини в умовах соціуму й орієнтований на гармонізацію відносин особистості й суспільства, людини й середовища; культурологічний

підхід, що виходить із закономірності наростання різноманіття культур і ідеї "діалогу культур" як умови розуміння себе та іншого.

Теоретичну основу дослідження становлять:

- провідні положення методології сучасної педагогіки (Ю.К. Бабанський, В. І. Журавльов, В. І. Загв'язинський, В. В. Краєвський, Н. В. Кузьміна, І. А. Ліпський, В. М. Полонський, М. М. Скаткін, В. О. Сластьонін, Ю. П. Сокольників та ін.);

- положення про сутність, процес і фактори соціалізації людини (Б. Г. Ананьєв, Г. М. Андрєєва, В. Г. Афанасьєв, С. А. Белічева, Л. Г. Буєва, Н. Ф. Голованова, М. З. Ільчіков, І. С. Кон, А. І. Кравченко, В. М. Медков, А. В. Мудрик, Б. Д. Паригін, Д. І. Фельдштейн, Т. Шибутаніта ін.);

- теоретичні основи соціальної педагогіки (А. І. Арнольдов, Б. Г. Бочарова, Б. З. Вульфів, М. М. Галагузова, М. П. Гур'янова, В. І. Загв'язинський, І. О. Зимня, Р. М. Куліченко, І. А. Ліпський, Л. В. Мардахаєв, А. В. Мудрик, М. І. Рожков, Г. М. Філоновта ін.);

- концептуальні положення про формування толерантності (О. Г. Асмолов, Г. А. Бакієва, С. К. Бондирєва, Л. С. Братченко, Р. Р. Валітова, Б. З. Вульфів, Б. С. Гершунський, Д. В. Зинов'єв, В. М. Золотухін, В. О. Лекторський, О. О. Леонтєв, Г. У. Солдатова, В. О. Тишков, Л. А. Шайгерова, В. В. Шалінта ін.);

- положення естетики, мистецтвознавства та теорії художнього виховання про функції мистецтва і його роль у духовно-моральному й соціальному становленні людини (А. І. Арнольдов, Ю. Б. Борєв, Д. Б. Кабалєвський, М. С. Каган, О. М. Малюков, А. А. Мелік-Пашаєв, Б. М. Неменський, Л. М. Столовичта ін.).

Особливе значення для дослідження мали роботи з кінопедагогіки, їхні положення про специфіку використання кіномистецтва у виховних цілях (О. А. Баранов, І. В. Вайсфельд, І. С. Левшина, В. О. Монастирський, С. М. Пензін, Г. О. Поличко, Ю. М. Рабінович, Ю. М. Усов, О. В. Федоров та ін.).

Водночас не можна не відзначити, що педагогічна практика (за

винятком окремих ентузіастів) виховні можливості кіномистецтва явно недооцінює, якщо не сказати – ігнорує, визначивши йому місце в сфері домашнього споживання на дозвіллі. Вважаємо, що освоєння кіномистецтва в контексті соціального виховання молоді й використання його в якості одного із засобів виховання толерантності могло б збагатити зміст і підвищити ефективність цього процесу. Однак спеціальних досліджень, присвячених проблемі використання кіномистецтва як засобу виховання толерантності учнівської молоді, дотепер проведено не було.

Зазначені протиріччя дозволили сформулювати проблему дослідження: визначити можливості кіномистецтва як засобу виховання толерантності і педагогічні умови його ефективного використання в цій якості в соціально-виховній роботі з учнівською молоддю.

Проведена дослідно-експериментальна робота довела, що кіномистецтво має унікальні можливості для виховання толерантності, найбільш адекватною формою реалізації змісту виховання цієї якості особистості є дискусійний кіноклуб, а створені в процесі роботи клубу педагогічні умови дійсно сприяють ефективному використанню можливостей кіномистецтва як засобу формування толерантності в учнів. Це підтверджується значними позитивними змінами рівня толерантності в експериментальній групі (з якою проводилася робота з дотриманням педагогічних умов) і невеликими позитивними змінами рівня в першій контрольній групі (яка дивилася спеціально відібрані фільми без педагогічного супроводу). Тобто, ми довели, що потенційні виховні можливості кіно не реалізуються в молодіжному середовищі автоматично і кіномистецтво може бути ефективним засобом виховання толерантності тільки з дотриманням певних педагогічних умов.

Таким чином, експериментально підтвердилася гіпотеза про значний соціально-педагогічний потенціал кіномистецтва як фактора соціалізації й засобу виховання толерантності, механізмами реалізації якого в процесі сприйняття й осмислення фільму є ідентифікація глядача з героями й

позицією автора твору, емпатичне проникнення у внутрішній світ і співчуття персонажам, глибоке емоційне переживання сюжетних колізій, що збагачує глядача досвідом життя людей, несхожих на нього ("інакших"); про те, що зміст виховання толерантності як інтегративної особистісної якості повинно відображати її структурні компоненти (освітній, ціннісно-нормативний, емоційний, поведінковий), забезпечуючи в такий спосіб їхній розвиток, і що найбільш адекватною формою організації цієї роботи на основі кіномистецтва в молодіжній аудиторії є дискусійний кіноклуб; про педагогічні умови, що сприяють ефективності реалізації можливостей кіномистецтва як засобу виховання толерантності в учнівській молоді.

Педагогічними умовами, що сприяють ефективній реалізації можливостей кіномистецтва як засобу становлення індивідуального стилю педагогічної взаємодії вчителя початкових класів є: складання кінопрограми на основі добору фільмів за проблематикою, що відображають різноманіття її аспектів і відповідають певним психолого-педагогічним і морально-естетичним критеріям; формування компонентів культури глядача, реалізація принципів "подійності" і "діалогової взаємодії" у роботі з фільмом у аудиторії; сполучення прихованої педагогічної і явної особистісної позицій у процесі взаємодії зі слухачами з приводу фільму.

Література

- 1.Брыль А.К. Духовная культура человека как психологическая проблема / А.К. Брыль // Аве. Нью-Йорк – Одесса, 2005. – С. 196 – 198.
- 2.Гельмонт А.М. Кино как фактор воспитания / А.М. Гельмонт // Вестник просвещения. – 1927. – № 5. – С. 9-21.
- 3.Гращенкова И. Н. Кино как средство эстетического воспитания / И. Н. Гращенкова. – М.: Высшая школа, 1986. – 224 с.
- 4.Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
- 5.Унтилова Э.А. Стили эффективного педагогического взаимодействия / Э. А. Унтилова // Аве. Нью-Йорк – Одесса, 2006. – С. 191 – 196.

